

İLKÖĞRETİM DERS KİTAPLARINDAKİ RESİMLEMELERİN ÇOCUĞUN GÖRSEL SANAT EĞİTİMİNE KATKILARI

THE ADDITIVES OF THE ILLUSTRATIONS USED IN THE PRIMARY
EDUCATION TEXTBOOKS ON THE VISUAL ARTISTIC
EDUCATION OF CHILDREN

Ali Kılıç

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale Meslek Yüksek Okulu
Grafik Programı, Öğretim Üyesi
mralikilic@hotmail.com

Özet:

İlköğretim kurumlarında, çocuğun öğreneceği bilgileri içeren ders kitapları ,derslere karşı oluşacak ilgi ve sevgisinin temellerini atmada önemli bir rol üstlenir. Çocuk, bu eğitim ve öğretim materyali ile her yıl tekrar tekrar karşılaşılacak, her karşılaşma da çocuğun görsel ve sözsöz hafızasını hep bir adım öteye götürecektir. Ders kitabının içeriği kadar, bu metinleri destekleyici resimlemelerin de bilgiyi aktarmada önemli işlevleri olmaktadır. Bu imajlar sadece metni destekleyici görevleri değil, çocuğun görsel sanat eğitimine de katkılar sağlamaktadır. Ders kitaplarındaki resimlemelere verilecek gerekli önem ile, çocuğun derste bulunma zevki; buna bağlı olarak da öğrenme isteği artacaktır. Bu sonuca ulaşmanın önemli yollarından biri de ders kitaplarındaki resimlemelerin doğru anlatım ve resimleme tekniklerini içermesi ile mümkün olacaktır.

Abstract :

Children, just beginning to the primary school take a step to the school environment and face with the course books first time in their life. This is an important experience for them, which generally constitutes the base for their interest and love to the school. The effects of this first encounter may continue for many years and occupy a central place in children' visual and verbal memory. Illustrations supporting the course texts at this point have very significant functions. These images not only strengthen the texts in the book, but also contribute the students' visual and artistic education. Therefore, if the required importance may be consciously given to the illustrations in the course books, the enjoyment of the students for being in the class, and depending on that, their desire to learn will also intensify. This may only be realised together with the high quality illustrations inside the smart course books.

Key Words: Course books, illustration, child world, visual development, primary education.

Anahtar Sözcükler: Ders Kitapları, Resimleme, Çocuk Dünyası, Görsel Sanat, İlköğretim

İlköğretim Ders Kitaplarındaki Resimlemelerin Çocuğun Görsel Sanat Eğitimine Katkıları:

Görsel gelişim basamağı çocuğun zihin gelişimi açısından büyük

önem taşımaktadır. Çocuk dünyaya geldiği andan itibaren merak dürtüleriyle çevresindeki nesnelere ne işe yaradığını ve nasıl kullanıldığını öğrenmek ister. Çevresini incelerken ebeveynlerinede sürekli sorular yöneltir. Zihinsel gelişim sürecindeki çocuk,

erken yaşlardan başlayarak kendi imgesel iç dünyasıyla dış dünyayı uyulandırmaya çalışır. İfade edemediği iç dünyasını yaptığı resimlerle anlatmaya çalışır. Böylece duygu, düşüncelerini ve hayal dünyasını görünür kılar.

Çocuk aile içinde başladığı görsel öğrenme sürecine daha sonraları okulda devam eder. İlköğretim okullarında başlayan örgün eğitim ile, arkadaş grupları içindeki izlenimleri, radyo, televizyon, sinema, tiyatro, gazete v.b. kitle iletişim araçları ve sanat- edebiyat yapıtları aracılığıyla bu gelişimini sürdürür. Çocuk yaşamının her döneminde çeşitli işlevlerle kitaplar önemli yer tutmuştur. Okul öncesi dönemde sunulan kitapları çocuğun dil gelişimi, algısal motor, sosyal ve duygusal gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu görsel ve sözsöz sunular vasıtasıyla çocuk yaşamın gerçeklerine hazırlanır, dinleme ve okuma yeteneğini geliştirir.

Her türlü izlenimlerimizi anlatmak için kullandığımız dilimiz, duyularımızla edindiğimiz izlenimleri aktarmak için çoğu zaman yetersiz kalır. Gözlemlediğimiz, algıladığımız görüntülerin farkına varan belleğimiz aradan uzun yıllar da geçse bu nesnelere yine tanır. Çocuklar kendi renkli iç dünyalarında yaşarken, bu renkliliği her yerde yaşamak ve çevrelerinde de görmek isterler. Kitapların, çocuğun görsel dünyasına sunulmasıyla, estetik değerlerin kazandırıldığı ve görsel etkileşimin yaşandığı süreç başlamış olur.

Ders kitapları ailedeki eğitim sürecini de içine alan ve onu destekleyen önemli eğitim ve öğretim materyalleridir. Bu kitaplardaki tasarım ve resimlemeler çocuğun gözüne ne denli hoş gelirse derslerinde izlediği konular da o denli zevkli hale dönüşecektir. Henüz oyun çağını geçirmemiş çocuk ders çalışırken yada dersi izlerken daha

keyifle öğrenecek, bilgiler kuvvetlenecek ve kalıcı hale gelecektir.

Çocuğun görsel gelişimine önemli katkıları olan ders kitapları zihinsel gelişim dikkate alınarak yaş gruplarına göre uzmanlar tarafından hazırlanmalıdır. Bu kitaplar çocuğun belleğinde yer alacak olan bilgilere eşlik edebiliyor ve anlatımı zenginleştiriyorlarsa, önemli bir işlevi yerine getirmiş olur. Görsel sanattan haz almasını bilen bilinçli bireylerin, bugünün sanat ve estetik açısından nitelikli biçim ve içerik yapısına sahip ders kitapları ile karşılaşarlardan olacağı muhtemeldir.

Guttman, Levin ve Presley, deneylerle yaptıkları araştırmada tamamen resimli kitaplardan öyküler okumuşlar, 6 ve 7 yaşlar arasındaki 1 ve 2. sınıf çocukları resim ve kelime çiftlemelerinde internal imgeler oluşturabilmişlerdir. Peeck ve Goldberg, 2. ve 3. sınıf çocuklarına metni yanlış tanımlayan illüstrasyonlar göstermişler, çocukların hatırlama kapasiteleri ve algılama oranları düşmüştür.

Harring tarafından yapılan araştırmada, metindeki ayrıntıların resimli metinleri okuyan öğrenciler tarafından daha tutarlı olarak hatırlandığını ortaya koymuştur. Hayes ve Henk tarafından yapılan araştırmada, resimlerin beceri öğretiminde de etkili olduğunu göstermektedir (Erkmen, 1996).

Ders kitaplarındaki resimlemelerle karşılaşan çocuk, çizgileriyle, renkleriyle sayfalara hayat kazandıran çizerin duyguları, düşünceleri ve bilgisiyyle karşılaşır. Bir anlamda çevresine çizerin gözleriyle bakar.

Çocuklar sosyal çevrelerine uyum sağlamaya başladıklarında ve dil iletişimine başladıklarında, edindikleri sanatsal değerler çoğunlukla içinde yaşadıkları kültürlerinin ve toplumlarının etkisindedir.

Sosyo-kültürel etkileşimler, sanatsal gelişimin önemli bir parçasıysa, çocukların sanatsal yönlerinin gelişimi bu çerçeve içinde irdelenmeli kendilerine çok yabancı olmayacak bir resim-

leme yaklaşımıyla anlatılmalıdır. Bu anlatımın gerçekleşmesi ise çoğunlukla ders kitabı metninin yazarına bağlıdır. Çünkü çizer resimlemelerini bu anlatıma göre oluşturmak durumunda kalır.

Resim-1 İlköğretim İkinci Sınıf Hayat Bilgisi Kitabı için bir resimleme, Ali Kılıç, 2005

İlköğretim birinci kademesindeki çocuğun görsel öğrenme yetisi ve gelişimine bakıldığında çocuklar doğal olarak hareketlidir ve kolaylıkla coşarlar. Resimli anlatımları zevkle okurlar. Ders kitabı resimlemeleri öncelikle bilgiyi aktarma ve konuyu açıklama amacını taşır. Bunun yanında ders kitabında çocuğa sunulan resimlemelerin, perspektif, renk armonisi, teknik yaklaşım ve biçimin gerçekliğine yakınlığı konusunda da çözümlenmiş olması gerekir.

Resimli ders kitaplarının amacı çocuğu yaşadığı çevrenin içine sokmak,

çocuğun doğadaki biçimlere, renklere, seslere ve canlıların devinimlerine ilişkin görsel imgelerle belleğini zenginleştirmek böylece bilginin yanında sanatsal duyarlılık kazandırmak olmalıdır. Çocuğa öğrenirken oyun zevki yaşatılmalı yüreği ve duyguları da estetik zevk alma bakımından eğitilmiştir. Çocuğa doğa ve çevresini, biçim ve renk açısından gözleme yetisini kazandırmak, gözlemlenenlerin yalın, sade ve açık anlatımlarıyla mümkün olacaktır. Böylece yaratıcı güç kendiliğinden estetik görüşlere sahip olacaktır.

Resim-2 İlköğretim İkinci Sınıf Türkçe Kitabı için Ali Kılıç, 2002, resimleme önerisi, Ali Kılıç, 2002

Ders kitaplarında yer alan resimlemeler çocukların kavrama, kıyaslama ve algılama yetilerini geliştirirler. Konuyu kavramaları daha kolay ve zevkli hale gelir. Çocuğun beğeni ve seçim yapmasına olanak veren resimlemeler, güzel-çirkin, iyi- kötü vb. birbirine zıt değerlerin de ayrımına varmalarını sağlamaktadır. Sanatsal nitelik taşıyan bu görsel elemanlar, çocukların, konulara, olaylara ve toplumsal ilişkilere farklı bakış açıları ile bakabilmelerine olanak sağlayacaktır.

İlköğretim okullarının özellikle birinci kademesindeki çocuklar için ders kitaplarında yer alan resimlemeler, zihinsel duyuşsal gelişim açısından çok önemlidir. Kitapların dili nasıl çocuk psikolojisine uygun olarak işleniyorsa, resimler de o yaklaşımla işlenmelidir. Nasıl bir ders kitabını her okuma-yazma bilen yazamazsa, bu resimlemeleri de çizimden biraz anladığını düşünen herkes çizmemelidir. Resimlemeler, metinlerin resim diliyle yorumlanması ilkesine dayalı olmalı ve çocuğun seviyesine uygun olmalıdır. Çizerin de en az yazar kadar bilgili, konuya hakim ve alanıyla ilgili sağlam işler çıkarabilecek yetkinlikte olması gerekmektedir. Tüm resimlemelerde estetik bakış açısı olmalıdır. Özellikle ilköğretim birinci ve

Resim-3 Bir metin için hazırlanmış resimleme,

ikinci sınıflarda resimlemelerin öğrenme hızını daha da artırdığı görülmektedir.

Bir çok ders kitabı resimlemesinde canlı varlıklar eşyalar, nesnelere kendine özgü biçimleri dışında ele alınmıştır. Bu yanlış bir yaklaşımdır. Çünkü; bu yaş dönemindeki çocuk çevresinde gördüğü her varlığın objenin ve nesnenin formunu dikkate alarak izlemektedir. Çocuk bu tür resimlerden yararlanarak çevresini öğrenmektedir.

Ders kitaplarında yer alan resim ve metin ilişkisi bir bütünlük içinde düşünülmelidir. Birbirinden bağımsız olmamalı, metnin ve resmin bütünleşmesinden doğan görsel zenginlik çocukların dünyasına sunulmalıdır. Resimlemenin metinden koştığı noktada çocukların ilgisi dağılır ve resmin görsel alandaki önemli etkinliği ortadan kalkmış olur.

Çocukların sık sık gördükleri alışılmış şablon anlatımlardan kaçınılmalıdır. Çocuklar kitaplarda farklı resimleme anlatımlarıyla karşılaştıklarında, dikkatleri o noktada daha uzun süre kalacaktır, dolayısıyla öğrenmeleri daha kolay hale gelecektir. Çocuğun bellek gücünde gelişmeler göstermesi ona nitelikli imgelemler sunulduğu takdirde mümkün olabilecektir

Resim-4 Kümes Hayvanlarını anlatan bir illüstrasyon, Ali Kılıç, 2005

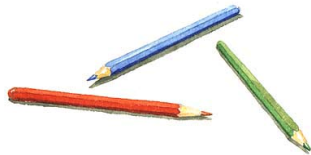
Resimlemeler çocukta resim yapma hevesini ortaya çıkarmalıdır. Çocuğun resimlemeler üzerine yorum yapabilmesi ve resim üstünde düşünerek onu tanımlayabilmesi için çizer ne kadar ip ucu verirse, çocukta da biçimlendirme yeteneği o denli harekete geçecektir. Algılama noktasına gelen her çocukta çizme yaratıcılığı başlar (Erkmen,1996).

İlkokul yıllarında kitaplar çocuğun kültürel kazanımlarına katkı sağladığı gibi, çocuğun başarılı olma ve kendisine değer verme duygularını da tatmin etmede etkili bir araçtır. Kitaplar aynı zamanda çocuğun edebi zevkini geliştirerek çocuğa okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmaktadır. Bunun yanı sıra kitaplar çocuğun hayal gücünü, kavrama yeteneğini, kendini ifade edebilme becerisini, kelime haznesini, genel kültürünü, düşünme çeşitliliğini geliştirmesi nedeniyle de derslerini olumlu yönde etkileyebilmektedir

(Aral, 2000).

Çocuğun okuduğu okuma parçasının resimlemeleri ilgisini çeker ve ilgi duyarsa, kitabın diğer anlatım ve resimlemelerini de merak edecektir. Bu süreç, bilgiyi edinme hevesi, kitap sevgisi ve bilgiyi tekrarlama alışkanlığı kazandırır.

Sözel ve görsel algılamalar birbirlerinden bağımsız hareket edebilecekleri gibi beraber de işlev kazanabilirler. Bu öğretim sistemleri birbirinden bağımsız değildir, Sözel anlatımın aktifliği diğerini de hareketli hale getirebileceği gibi tam tersi de söz konusu olabilir. Sözel anlatımlarda dilin sunumu ve nasıl işlendiği; görsel anlatımlarda ise zihinsel imajların nasıl oluştuğu ortaya konmaktadır. Her iki sistemin birlikte çalışması da hatırlama reaksiyonu üzerinde pekiştirici etki yapmaktadır. Böylece hem metinde hem de resimlemelerle birlikte sunulan konu bir bütün olarak hatırlanacaktır.

kalemler

bademler

fıstıklar

patlıcanlar

Resim-5 Örnek illüstrasyonlar, Ali Kılıç, 2002

Okumaya başladıkları andan itibaren çocuklar kendi yetileriyle değil bir başkasının (yazarın ve çizerin) gözüyle görmeye başlamaktadırlar. Çocuğun imgelemine geliştirmek ve ona konuyu daha iyi anlatmak için sıkça eğlendirici ve yaratıcı yöntemler uygulanmalıdır.

Tasarımlar resimleme yoluyla imgesel anlatıma dönüşürler. Tasarım biçimlenir ve anlamı genişler. Çocuğun dış dünyada duyular yoluyla kazandığı bilgiler tasarlanmış anlatımlar olurlar, çocuk artık o bilgilerin farkındadır. Bundan dolayı resimleme ya da çizim okuma metninin yakın bir yerine belli bir denge ve oranla gelmelidir.

Ders kitaplarındaki resimlemeler, çocukların güncel yaşamından farklı olmamalı, eğlenceli ayrıntıları, coşkulu olayları konu almalıdır. Böylece çocuğun konuya katılımı ve kavrama, kıyaslama, algılama gibi yetilerini geliştirme imkanı sağlanmalıdır.

“İlköğretim ders kitaplarında yer alan resimlemeler çoğunlukla desen hataları ile doludur. Figürler, kuru bir anlatımla, sevimsiz, espriden uzak

çizilmişlerdir “(İçmeli, 1996). Ders kitaplarındaki resimlemeler oluşturulurken belli yaşlarda çocukların, belli konulara daha fazla ilgi duydukları göz önüne alınmalıdır. 7-8 yaş döneminde bedenini keşfetmeye başlayan çocuk resimlemelerde en çok insanların ve hayvanların bedensel ayrıntılarına dikkat edecektir. Hayvanlar, çocukların izlemek, dokunmak, tanımak istedikleri, sevimli buldukları ve sevdikleri canlılardır.

Ders kitaplarının en önemli eğitim aracı olduğu ve resimlemelerin çocuğun öğrenme yetisine olan katkıları yadsınamaz. Bu bilinçle hazırlanmış her kitap öncelikle çocuğun eğlenceli dünyasına bir pencere açacak sonra onun uzun yıllar sürecek öğretim programında başarılı olmasını sağlayacaktır. Geleceğe estetik beğeni kazanmış, yaratıcı imgelemi güçlü ve özgüveni olan nesillerin yetişmesi adına ders kitapları, sadece bireysel yaklaşımlar ve ticari kaygılarla değil, ekip ruhunun oluşturulduğu alanında uzman kişilerce hazırlanmış olmalıdır.

KAYNAKLAR

Aral, N. Ve Gürsoy, F. (1996) ” Kitabın Çocuğun Gelişiminde Yeri ve Önemi.”

1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.

Erkmen, Nazan. (1996) “Çağdaş Bir Ders Kitabı Nasıl Olmalı? Ders Kitabını Mükemmel Yapan Nitelikler.”, Ankara, Türk- Alman Kültür İşleri kurulu yayını, Sayı 11.

İçmeli, Mürşide.(1996) “Türkiye’de İlköğretim Kitaplarında Fiziksel Yapı, Tasarım ve İllüstrasyon Sorunları.”, Ankara, Türk- Alman Kültür İşleri kurulu yayını, Sayı 11.

San, İnci.(1983) “Sanat Eğitimi Kuramları”, Ankara, Tan yayımları.

Turan, Nuran.(1996) “Çocuk Kitapları Resimlemesi”, 1.Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.